

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه:

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم تربیتی (برنامه ریزی درسی)

عنوان:

مطالعه میزان تناسب محتوای کتاب خودسازی و تهذیب نفس دوره رزم مقدماتی

سربازان بالاتراز دیپلم (دانشجویان وظیفه) آجا

با میزان تحصیلات یادگیرندگان و قانونمندیهای برنامه درسی

استاد راهنما :

دکتر عیسی ابراهیم زاده

استاد مشاور:

دکتر بهمن زندی

پژوهشگر: محمد قنبری

تابستان ۱۳۸۸

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه:

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم تربیتی (برنامه ریزی درسی)

عنوان:

مطالعه میزان تناسب محتوای کتاب خودسازی و تهذیب نفس دوره رزم مقدماتی

سربازان بالاتراز دیپلم (دانشجویان وظیفه) آجا

با میزان تحصیلات یادگیرندگان و قانونمندیهای برنامه درسی

استاد راهنما :

دکتر عیسی ابراهیم زاده

استاد مشاور:

دکتر بهمن زندی

پژوهشگر: محمد قنبری

تابستان ۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به پیشگاه مقدس یگانه منجی عالم بشریت
حضرت صاحب الزمان (عج)
بیتد که با ظهورش غبار غم و اندوه هجرن
از چهره منتظرانش زوده شود.

تقدیر و تشکر من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

با سپاس و قدردانی از استاد فرهیخته و فرزانه **جناب آقای دکتر ابراهیم زاده** که با راهنمایی های عالمانه و مدبرانه در دوران تحصیل و مراحل انجام این پژوهش گام به گام راهنما و راهگشایم بودند و با تشکر از رهنمودهای ارزشمند استاد ارجمند **جناب آقای دکتر زندی** که مایه دلگرمی و پویایی من در اتمام این مهم بودند.

درود می فرستم به روح آسمانی پدر بزرگووارم و از زحمات و تشویق های مادر عزیزم و همسر گرامیم و لبخندهای نویدبخش فرزندم آقای مهدی کمال سپاسگزاری را دارم

همچنین از همکاری صمیمانه **دوستان عزیزم** در سازمان عقیدتی سیاسی

ارتش و عقیدتی سیاسی های زیر مجموعه تقدیر و تشکر می نمایم

و برایشان آرزوی توفیق و سلامتی دارم.

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی میزان تناسب محتوای کتاب خودسازی دوره رزم مقدماتی سربازان بالاتر از دیپلم ارتش جمهوری اسلامی ایران با سطح تحصیلات یادگیرندگان و قانونمندیهای برنامه درسی می پردازد. تحقق اهداف آموزشی مستلزم انتخاب و سازماندهی محتوای مطلوبی است که با توجه به ویژگیهای یادگیرندگان، نیازهای جامعه، جهان بینی حاکم بر جامعه، قانونمندیهای برنامه درسی و یافته های روانشناسی و علوم تربیتی تدوین شده باشد. با توجه به ماشینی شدن زندگی و تنوع نیازها و پیشرفت علوم، سازمانهای آموزشی ناگزیرند به طور مداوم محتوای آموزشی را بررسی و اصلاح نمایند. روش تحلیل محتوا در این زمینه کاربرد اساسی دارد.

پژوهش حاضر درصدد است مشخص نماید که محتوای کتاب خودسازی رزم مقدماتی تا چه اندازه با سطح تحصیلات، واقعیت زندگی و محیط سربازی یادگیرندگان و زمان مصوب تناسب دارد. تا چه میزان آنها را به یادگیری بیشتر برمی انگیزاند و با دانش بیشتر کسب شده آنان ارتباط دارند. تا چه اندازه بخشهای مختلف کتاب از تعادل و همگرایی برخوردارند و با هم ارتباط دارند. محتوای کتاب به چه میزان با سایر دروس عقیدتی سیاسی ارتباط دارد.

روش پژوهش توصیفی و با رویکرد پیمایشی و همچنین روش تحلیل محتوا می باشد. جامعه آماری پژوهش ۱۶۰۰۰ نفر از سربازان مذکور می باشد که در استان تهران مشغول خدمت هستند و کتاب خودسازی را آموزش دیده اند. نمونه آماری بر اساس فرمول فاصله اطمینان ۳۰۰ نفر از سربازان موصوف می باشد که ۳۰ نفر از آنها پاسخنامه را تکمیل ننموده اند و مجموعاً ۲۷۰ پرسشنامه قابل استفاده بوده است. روش نمونه گیری تصادفی منظم است. جمع آوری اطلاعات میدانی و از طریق پرسشنامه و همچنین روش تحلیلی و کتابخانه ای بوده است. برای تجزیه و تحلیل پرسشنامه از نرم افزار spss و روشهای آمار توصیفی و تحلیل محتوا استفاده شده است.

یافته های پژوهش حاکی از این است که محتوای کتاب با سطح تحصیلات یادگیرندگان، واقعیت زندگی و محیط خدمت سربازی ایران تناسب کمی دارد. حجم محتوا با زمان مصوب تناسب کمی دارد. به میزان کمی آنان را به یادگیری بیشتر برمی انگیزاند و با دانش بیشتر کسب شده یادگیرندگان ارتباط زیادی دارد. حجم هر بخش از کتاب در ارتباط با کل کتاب تا حدودی از تعادل برخوردار است. بین محتوای بخشهای مختلف کتاب و سایر دروس عقیدتی سیاسی همگرایی و ارتباط زیادی وجود دارد. **کلید واژه های پژوهش عبارتند از:** ۱- محتوا ۲- کتاب خودسازی ۳- قانونمندیهای برنامه درسی ۴- آموزش عقیدتی سیاسی ۵- دوره رزم مقدماتی ۶- سطح تحصیلات یادگیرندگان

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
	فصل اول : کلیات پژوهش
۱	مقدمه
۲	بیان مسئله
۳	اهمیت و ضرورت پژوهش
۴	اهداف پژوهش
۶	سوالهای اصلی پژوهش
۶	تعریف نظری اصطلاحات پژوهش
۷	تعریف عملیاتی اصطلاحات پژوهش
	فصل دوم : ادبیات و پیشینه تحقیق (مبانی نظری پژوهش)
۹	بحثی پیرامون ضرورت برنامه درسی در فرایند آموزش و پرورش
۱۱	تعلیم و تربیت و محتوای آموزشی
۱۲	مفهوم محتوا
۱۴	انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی
۱۵	انتخاب محتوا
۱۵	دیدگاههای اساسی در انتخاب محتوا
۱۶	ملاکهای انتخاب محتوا
۱۷	معیارهای دیگر برای انتخاب محتوا
۱۸	ملاک اعتبار و اهمیت
۱۹	تناسب محتوا با اهداف آموزشی و ویژگیهای سنی و جنسی یادگیرندگان
۲۰	هماهنگی محتوا با اهداف آموزشی
۲۰	هماهنگی محتوا با ویژگیها سنی و جنسی
۲۲	سازماندهی محتوای آموزشی
۲۲	الگوهای سازماندهی محتوای برنامه درسی
۲۲	برنامه ریزی درسی موضوع محور
۲۳	برنامه ریزی درسی موضوعات مجزا

۲۳	برنامه ریزی درسی مبتنی بر موضوعات وسیع
۲۴	برنامه درسی مارپیچی
۲۵	برنامه درسی یادگیرنده محور
۲۵	برنامه درسی پایه مشترک
۲۶	برنامه مبتنی بر کارکردهای اجتماعی یا مسایل اجتماعی
۲۶	برنامه درسی فعالیت محور
۲۷	برنامه درسی انسانگرایانه (آموزش و پرورش باز)
۲۸	برنامه ریزی درسی در تعلیم و تربیت اسلامی
۲۸	ویژگیهای مهم تعلیم و تربیت اسلامی
۲۹	اهداف تعلیم و تربیت اسلامی
۲۹	محتوای برنامه درسی در تعلیم و تربیت اسلامی
۳۰	روشهای تدریس یا شیوه های آموزش در تعلیم و تربیت اسلامی
۳۱	پیشینه سربازی در اسلام
۳۱	پیشینه سربازی در ایران
۳۲	آموزش در دوره سربازی
۳۳	فلسفه وجودی آموزشهای عقیدتی سیاسی در ارتش جمهوری اسلامی ایران
۳۴	جایگاه آموزش اخلاق اسلامی در آموزشهای عقیدتی سیاسی
۳۵	نگاه اجمالی به تاریخچه و اهداف سازمان عقیدتی سیاسی ارتش
۳۶	ماموریت و وظایف سازمان عقیدتی- سیاسی ارتش
۳۷	آموزشهای عقیدتی سیاسی در ارتش جمهوری اسلامی ایران
۳۸	آشنایی با برخی دوره های آموزشی در ارتش
۳۹	دوره آموزشگاه درجه داری
۴۰	دوره سرپرستی
۴۱	دوره آموزشی مورد نظر در این پژوهش
۴۲	اهداف آموزش عقیدتی- سیاسی کارکنان وظیفه با تحصیلات دیپلم و بالاتر
۴۳	پیشینه پژوهش

فصل سوم : روش پژوهش

۴۸	روش پژوهش
۴۸	جامعه آماری
۴۸	حجم نمونه و روش نمونه گیری
۴۹	نمونه و روش نمونه گیری
۵۰	روش جمع آوری اطلاعات
۵۰	چگونگی تعیین روایی و پایایی ابزار پژوهش
۵۲	محاسبه پایایی پرسشنامه دانشجویان
۵۳	تحلیل محتوا
۵۳	پیشینه روش تحلیل محتوا
۵۵	کاربرد روش تحلیل محتوا
۵۶	تحلیل محتوا از دیدگاه علوم تربیتی
۵۶	تعاریف تحلیل محتوا
۵۷	اهمیت تحلیل محتوای آموزشی
	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها
۵۸	مقدمه
۵۹	توصیف داده ها
۱۰۱	بررسی نتایج حاصله از پرسشنامه معلمین (توصیف داده های پرسشنامه معلمین)
	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۱۱۴	مقدمه
۱۱۵	نتایج پژوهش
۱۱۸	بحث و نتیجه گیری
۱۲۲	پیشنهادها و راهکارهای اجرایی
۱۲۸	پیشنهادهای پژوهش
۱۲۹	مشکلات و محدودیت های پژوهش
۱۳۰	فهرست منابع
	پیوست ها

فهرست جداول

- ۳۹- ۱- جدول شماره ۲-۱ دروس عقیدتی - سیاسی دوره یکساله درجه داری
- ۴۰- ۲- جدول شماره ۲-۲ دروس عقیدتی - سیاسی دوره سرپرستی
- ۴۲- ۳- جدول شماره ۲-۳ دروس عقیدتی - سیاسی کارکنان وظیفه بالاتر از دیپلم در دوره رزم مقدماتی
- ۵۰- ۴- جدول شماره ۳-۱ یگانهای انتخاب شده جهت توزیع پرسشنامه
- ۵۹- ۵- جدول شماره ۴-۱ شاخص های آماری مربوط به سوالات اصلی تحقیق
- ۶۱- ۶- جدول شماره ۴-۲ فراوانی سوال ۱-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۲- ۷- جدول شماره ۴-۳ فراوانی سوال ۱-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۳- ۸- جدول شماره ۴-۴ فراوانی سوال ۱-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۴- ۹- جدول شماره ۴-۵ فراوانی سوال ۲-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۵- ۱۰- جدول شماره ۴-۶ فراوانی سوال ۲-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۶- ۱۱- جدول شماره ۴-۷ فراوانی سوال ۲-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۷- ۱۲- جدول شماره ۴-۸ فراوانی سوال ۲-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۸- ۱۳- جدول شماره ۴-۹ فراوانی سوال ۲-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۹- ۱۴- جدول شماره ۴-۱۰ فراوانی سوال ۲-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۰- ۱۵- جدول شماره ۴-۱۱ فراوانی سوال ۲-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۱- ۱۶- جدول شماره ۴-۱۲ فراوانی سوال ۲-۸ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۲- ۱۷- جدول شماره ۴-۱۳ فراوانی سوال ۳-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۳- ۱۸- جدول شماره ۴-۱۴ فراوانی سوال ۳-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۴- ۱۹- جدول شماره ۴-۱۵ فراوانی سوال ۳-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۵- ۲۰- جدول شماره ۴-۱۶ فراوانی سوال ۳-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۶- ۲۱- جدول شماره ۴-۱۷ فراوانی سوال ۳-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۷- ۲۲- جدول شماره ۴-۱۸ فراوانی سوال ۳-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۸- ۲۳- جدول شماره ۴-۱۹ فراوانی سوال ۳-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۹- ۲۴- جدول شماره ۴-۲۰ فراوانی سوال ۳-۸ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۰- ۲۵- جدول شماره ۴-۲۱ فراوانی سوال ۴-۱ پرسشنامه دانشجویان

- ۸۱ - ۲۶- جدول شماره ۴-۲۲ فراوانی سوال ۲-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۲ - ۲۷- جدول شماره ۴-۲۳ فراوانی سوال ۳-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۳ - ۲۸- جدول شماره ۴-۲۴ فراوانی سوال ۵ پرسشنامه معلمین
- ۸۴ - ۲۹- جدول شماره ۴-۲۵ فراوانی سوال ۱-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۵ - ۳۰- جدول شماره ۴-۲۶ فراوانی سوال ۲-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۶ - ۳۱- جدول شماره ۴-۲۷ فراوانی سوال ۱-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۷ - ۳۲- جدول شماره ۴-۲۸ فراوانی سوال ۲-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۸ - ۳۳- جدول شماره ۴-۲۹ فراوانی سوال ۱-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۹ - ۳۴- جدول شماره ۴-۳۰ فراوانی سوال ۲-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۹۰ - ۳۵- جدول شماره ۴-۳۱ شاخص های آماری مربوط به زیر سوالات اصلی تحقیق
- ۹۲ - ۳۶- جدول شماره ۴-۳۲ فراوانی سوال اول پژوهش
- ۹۳ - ۳۷- جدول شماره ۴-۳۳ فراوانی سوال دوم پژوهش
- ۹۵ - ۳۸- جدول شماره ۴-۳۴ فراوانی سوال سوم پژوهش
- ۹۷ - ۳۹- جدول شماره ۴-۳۵ فراوانی سوال چهارم پژوهش
- ۹۸ - ۴۰- جدول شماره ۴-۳۶ فراوانی سوال ششم پژوهش
- ۹۹ - ۴۱- جدول شماره ۴-۳۷ فراوانی سوال هفتم پژوهش
- ۱۰۰ - ۴۲- جدول شماره ۴-۳۸ فراوانی سوال هشتم پژوهش
- ۱۰۲ - ۴۳- جدول شماره ۴-۳۹ شاخص های آماری مربوط به سوالات پرسشنامه معلمین
- ۱۰۴ - ۴۴- جدول شماره ۴-۴۰ فراوانی سوال اول پرسشنامه معلمین
- ۱۰۵ - ۴۵- جدول شماره ۴-۴۱ فراوانی سوال دوم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۶ - ۴۶- جدول شماره ۴-۴۲ فراوانی سوال سوم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۷ - ۴۷- جدول شماره ۴-۴۳ فراوانی سوال چهارم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۸ - ۴۸- جدول شماره ۴-۴۴ فراوانی سوال پنجم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۹ - ۴۹- جدول شماره ۴-۴۵ فراوانی سوال ششم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۰ - ۵۰- جدول شماره ۴-۴۶ فراوانی سوال هفتم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۱ - ۵۱- جدول شماره ۴-۴۷ فراوانی سوال هشتم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۲ - ۵۲- جدول شماره ۴-۴۸ فراوانی سوال نهم پرسشنامه معلمین

فهرست نمودارها

- ۲۱- نمودار ۱-۲ مدل معیارهای انتخاب محتوای برنامه درسی و آموزشی
- ۶۱- نمودار میله ای ۱-۴ توزیع فراوانی سوال ۱-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۲- نمودار میله ای ۲-۴ توزیع فراوانی سوال ۱-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۳- نمودار میله ای ۳-۴ توزیع فراوانی سوال ۱-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۴- نمودار میله ای ۴-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۵- نمودار میله ای ۵-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۶- نمودار میله ای ۶-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۷- نمودار میله ای ۷-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۸- نمودار میله ای ۸-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۶۹- جدول شماره ۹-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۰- نمودار میله ای ۱۰-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۱- نمودار میله ای ۱۱-۴ توزیع فراوانی سوال ۲-۸ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۲- نمودار میله ای ۱۲-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۱ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۳- نمودار میله ای ۱۳-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۲ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۴- نمودار میله ای ۱۴-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۳ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۵- نمودار میله ای ۱۵-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۶- نمودار میله ای ۱۶-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۷- جدول شماره ۱۷-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۸- نمودار میله ای ۱۸-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۷۹- نمودار میله ای ۱۹-۴ توزیع فراوانی سوال ۳-۸ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۰- نمودار میله ای ۲۰-۴ توزیع فراوانی سوال ۴-۱ پرسشنامه دانشجویان

- ۸۱- ۲۲- نمودار میله ای ۴-۲۱ توزیع فراوانی سوال ۲-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۲- ۲۳- نمودار میله ای ۴-۲۲ توزیع فراوانی سوال ۳-۴ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۳- ۲۴- نمودار میله ای ۴-۲۳ توزیع فراوانی سوال ۵ پرسشنامه معلمین
- ۸۴- ۲۵- نمودار میله ای ۴-۲۴ توزیع فراوانی سوال ۱-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۵- ۲۶- نمودار میله ای ۴-۲۵ توزیع فراوانی سوال ۲-۵ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۶- ۲۷- نمودار میله ای ۴-۲۶ توزیع فراوانی سوال ۱-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۷- ۲۸- نمودار میله ای ۴-۲۷ توزیع فراوانی سوال ۲-۶ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۸- ۲۹- نمودار میله ای ۴-۲۸ توزیع فراوانی سوال ۱-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۸۹- ۳۰- نمودار میله ای ۴-۲۹ توزیع فراوانی سوال ۲-۷ پرسشنامه دانشجویان
- ۱۰۴- ۳۱- نمودار میله ای ۴-۳۰ توزیع فراوانی سوال اول پرسشنامه معلمین
- ۱۰۵- ۳۲- جدول شماره ۴-۳۱ توزیع فراوانی سوال دوم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۶- ۳۳- نمودار میله ای ۴-۳۲ توزیع فراوانی سوال سوم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۷- ۳۴- نمودار میله ای ۴-۳۳ توزیع فراوانی سوال چهارم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۸- ۳۵- نمودار میله ای ۴-۳۴ توزیع فراوانی سوال پنجم پرسشنامه معلمین
- ۱۰۹- ۳۶- نمودار میله ای ۴-۳۵ توزیع فراوانی سوال ششم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۰- ۳۷- نمودار میله ای ۴-۳۶ توزیع فراوانی سوال هفتم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۱- ۳۸- نمودار میله ای ۴-۳۷ توزیع فراوانی سوال هشتم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۲- ۳۹- نمودار میله ای ۴-۳۸ توزیع فراوانی سوال نهم پرسشنامه معلمین
- ۱۱۳- ۴۰- نمودار میله ای ۴-۳۹ توزیع فراوانی سوال دهم پرسشنامه معلمین

فصل اول

کتابت و پرس

مقدمه

در فرایند برنامه ریزی درسی پس از بررسی نیازها و تدوین هدفها، مرحله بعدی انتخاب محتوای برنامه درسی است اگرچه با مشخص شدن محورها و اهداف برنامه، انتخاب و سازماندهی محتوا تا حد زیادی تسهیل می شود اما فرایند انتخاب محتوا همواره از حساسیت و اهمیت ویژه ای برخوردار بوده است این حساسیت و اهمیت نیز بیشتر به علت ماهیت تصمیماتی است که درباره محتوا اتخاذ می گردد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴: ۱۱۷).

اگرچه در فرایند برنامه ریزی درسی ابتدا موضوع آموزش تعیین می شود اما انتخاب و سازماندهی محتوا از حساسیت و پیچیدگی بیشتری برخوردار است چرا که وقتی اهداف آموزشی را مشخص نمودیم تعیین ماده درسی بسیار آسان خواهد شد ولی اینکه چه چیزی باید در قالب آن ماده درسی آموزش داده شود و اینکه دانش آموزان چه چیزی را باید بیاموزند؟ در حیطه انتخاب و سازماندهی محتوا قرار می گیرد و از اهمیت ویژه ای برخوردار است. به عنوان مثال اگر بررسی نیازها و تعیین اهداف نشان دهد که یکی از اهداف اصلی برنامه درسی مقطع خاصی ارتقاء مهارتهای بهداشتی به دانش آموزان باشد انتخاب موضوع که همان بهداشت است به آسانی صورت می گیرد اما اینکه چه مباحثی از بهداشت باید آموزش داده شود و چه جزئیاتی باید در این آموزش مد نظر قرار گیرد دارای اهمیت زیادی است.

برای اینکه یک برنامه ریزی درسی موثر برای آموزش اثر بخش داشته باشیم باید محتوای ما با ویژگیهای یادگیرندگان مانند سن، جنس، سطح تحصیلات و معلومات آنان و... تناسب داشته باشد. آموزش عقیدتی سیاسی کارکنان ارتش به عنوان اولین وظیفه سازمان عقیدتی سیاسی ارتش می باشد.

از آنجایی که کارکنان ارتش اعم از از کارکنان ثابت و وظیفه دارای ویژگیهای متفاوتی به لحاظ سن، جنس و تحصیلات و... می باشند لذا تدوین محتوای آموزشی مناسب که پاسخگوی نیازهای آنها در زمینه معارف اسلامی و قرآنی باشد از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

بنابراین بررسی محتواهای موجود آموزشی که در حال حاضر در سازمان عقیدتی سیاسی ارتش آموزش داده می شود کمک خواهد کرد تا با آگاهی از نقاط قوت و ضعف آن محتوایی مناسب برای کارکنان متفاوت و دوره های مختلف تدوین شود.

۱-۱- بیان مسأله

یکی از عناصر مهم تربیت، محتوای تربیتی است. از سوالات اساسی در فرایند آموزش این سؤال است که؛ چه چیزی را باید آموزش دهیم؟ و به عبارت دیگر چه محتوایی را تهیه نماییم و کدامین محتوا ما را به اهداف آموزشی خود نزدیکتر می نماید؟ وقتی که می خواهیم به پرسشهای مذکور پاسخ دهیم ناگزیریم به پرسشهای جزئی تر دیگری نیز پاسخ دهیم که برخی از آنها عبارتند از محتوای آموزشی را برای چه کسانی آماده می سازیم؟ آنان (یادگیرندگان) چه ویژگیهایی دارند، هدف ما از آموزش محتوا چیست؟ و در واقع یادگیرندگان ما چه مهارتی یا چه کاری را باید بیاموزند و... چنانکه مشاهده می کنیم در تهیه محتوا، ماباید به سوالات بسیاری پاسخ دهیم که برخی از آنها قابل پیش بینی هستند و با برخی از آنها نیز در مراحل بعدی تهیه محتوا مواجه می شویم.

هر اندازه که به سوالات مطروحه، پاسخ دقیق تر، واقعی تر و منطقی تر داده شود به همان اندازه محتوای مناسب تری آماده تر خواهد شد. هر یک از نظام های تربیتی بر اساس ملاک ها و معیارهایی که متأثر از سطح پیشرفت علوم و فناوری و نوع فرهنگ به ویژه نظامهای ارزشی حاکم بر جامعه، محتوا را انتخاب می نماید (ابراهیم زاده، ۱۳۸۶: ۵۴)

از معیارهای اساسی انتخاب محتوا این است که محتوا با سطح دانش یادگیرندگان (سطح تحصیلات) تناسب داشته باشد یعنی محتوا نباید با توجه به سطح تحصیل و دانش یادگیرندگان خارج از فهم آنها باشد در صورتی که محتوا فراتر از سطح دانش و تحصیل باشد اهداف آموزشی تحقق نخواهد یافت همچنین محتوا نباید پایین تر از سطح دانش و تحصیل یادگیرندگان باشد چراکه محتوای بسیار ساده موجب سلب انگیزه یادگیری شده و همچنین دانش و مهارت تازه ای را در یادگیرنده بوجود نمی آورد از سوی دیگر امروزه با پیشرفت یافته های روانشناسی و علوم تربیتی به موضوع آموزش خصوصا در رابطه با انتخاب محتوا دقیق تر، ظریف تر، و هدفمندتر توجه می گردد.

از دیگر ملاکهای اساسی انتخاب محتوا تناسب آن با قانونمندیهای برنامه درسی است که اشاره به تعادل و انسجام محتوا دارد که در این رابطه در بخش معرفی مفاهیم، توضیح داده

شده است. در صورتی که محتوا با توجه به قانونمندیهای برنامه درسی تهیه و تدوین نگردد ممکن است که ما در اجرای برنامه های آموزشی نتوانیم در مسیر هدف آموزشی مورد نظر گام برداریم زیرا توجه به پاره ای از ملاحظات اساسی که همان قانونمندیهای برنامه درسی است ضروری و اجتناب

ناپذیر است. در این پژوهش با توجه به توضیحاتی که در رابطه با میزان تناسب محتوا با سطح تحصیلی یادگیرندگان و همچنین قانونمندیهای برنامه درسی داده شد می خواهیم بدانیم که آیا محتوای کتاب خودسازی که در ابتدای خدمت سربازی به سربازان بالاتر از دیپلم آموزش داده می شود با سطح تحصیلات آنها مطابقت دارد؟ آیا محتوای کتاب مذکور مطابق با قانونمندیهای برنامه درسی تدوین شده است؟ پاسخ به این سوالات از آن نظر حائز اهمیت است که هر ساله تعداد زیادی دانش آموختگان دانشگاهها وارد خدمت سربازی می شوند و محتوای کتاب خودسازی را باید آموزش ببینند از طرفی چون آنها در دوره دبیرستان و دانشگاه دروسی را تحت عنوان دین و زندگی، معارف اسلامی و اخلاق آموزش دیده اند حساسیت موضوع و ضرورت پاسخ به سوال های مورد نظر بیشتر می شود، بنابراین آیا واقعا محتوای کتاب خودسازی، با سطح تحصیلات سربازان بالاتر از دیپلم و قانونمندیهای برنامه درسی تناسب دارد پژوهشگر به دنبال پاسخ به این سوال اساسی است.

۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش

بدیهی است نوع سازمان محتوای برنامه درسی عامل مهمی در تعیین چگونگی یادگیری است. در بیشتر موارد، عدم کارایی و غیر موثر بودن برنامه درسی بدلیل نامناسب بودن محتوای آن نیست بلکه به دلیل چگونگی تنظیم و سازمان دادن آن است که یادگیری را مشکل می کند یا نتیجه ای کمتر از انتظار به بار می آورد. به طور کلی محتوای درهم برهم و تجارب یادگیری پیش بینی شده بی ارتباط و جدا از هم برای رسیدن به هدفهای تربیتی کارساز نیستند. بنابراین برای تهیه برنامه درسی موثر و اثر بخش، فعالیتهای آموزشی و تجارب یادگیری باید به صورتی تنظیم شوند که همدیگر را تقویت نمایند و دارای اثر متحد و یکپارچه باشند تا بتوانند الگوهای رفتاری مورد نظر را در یادگیرنده به وجود آورند. به این ترتیب، سازمان دادن محتوای برنامه و تنظیم فعالیتها و تجارب یادگیری مسأله

بسیار مهمی در تهیه و تنظیم و بهبود برنامه درسی است زیرا که روی کارایی آموزش و میزان ونوع تغییراتی که در رفتار یادگیرنده باید بوجود آید اثر زیادی دارد (تقی پور ظهیر، ۱۳۷۶: ۱۷۸)

در فرایند برنامه ریزی درسی تعیین موضوع آموزشی فرایندی مقدم بر محتوا است اما از آنجا که انتخاب ماده آموزشی تا حد زیادی با توجه به اهداف تعیین شده، آسانتری شود، حساسیت و اهمیت بیشتر، متوجه فرایند انتخاب و سازماندهی محتوا برای یک موضوع درسی خاص است (واجارگاه، ۱۳۸۴: ۱۱۷).

ماهیت تصمیماتی که درباره محتوای برنامه درسی اتخاذ می شود دارای پیچیدگی خاص بوده، تحت تاثیر عوامل متعددی است مقوله انتخاب محتوا می تواند دارای جنبه های زیر باشد:

- انتخاب محتوا می تواند جنبه نظری یا علمی داشته باشد به عبارت دیگر اگر محتوا را به عنوان دانش نظری در یک حوزه خاص در نظر بگیریم، این امر بر فرایند انتخاب محتوا تاثیر زیادی خواهد داشت.

- انتخاب محتوا می تواند مقوله اجتماعی و فرهنگی باشد و با توجه به فرهنگ خاص و همچنین نیازهای یک جامعه تدوین شود.

- انتخاب محتوا مقوله ای سیاسی است به عنوان مثال در صورتی که در درس تاریخ جهت گیری خاصی اعمال شود مبین سیاسی بودن محتوای برنامه درسی است.

- محتوا مقوله فردی است زیرا همواره در انتخاب محتوای برنامه درسی فرد یا کمیته خاصی دخالت دارند (همان منبع، ص ۱۱۸).

علاوه بر موارد فوق، توجه به ویژگیهای یادگیرندگان در تدوین محتوا اهمیت بالایی دارد به عنوان مثال مفاهیم باید متناسب با رشد ذهنی یادگیرندگان باشد همچنین توجه به آرمانهای یک جامعه که نشأت گرفته از اعتقادات و جهان بینی آنان است باید در تدوین محتوا مد نظر قرار گیرد. خصوصا در آموزشهای اخلاقی و معارف اسلامی انسانی که با پرورش معنوی و روحانی یادگیرندگان سرو کار دارد محتوا باید از ویژگیهای خاصی از جمله پویایی و به روز بودن، جذاب بودن، تاثیر گذاری و... برخوردار باشد.

همانگونه که می دانیم اجرای برنامه های آموزشی نیازمند زمان، هزینه و نیروی انسانی و تجهیزات می باشد که اگر محتوای مناسبی را در برنامه آموزشی نتوانیم آماده نماییم زمان، هزینه و تجهیزات و نیروی انسانی زیادی را هدر خواهیم داد بدون آنکه اهداف آموزشی تحقق یابد.

همانند سایر برنامه های آموزشی، اجرای برنامه های آموزشی سازمان عقیدتی سیاسی ارتش نیز مستثنی از صرف زمان، هزینه و تجهیزات و نیروی انسانی نمی باشد از طرفی جوانان ایران اسلامی در سنینی وارد خدمت سربازی می شوند که نیازمند به آموزشهای قرآنی، اعتقادی و اخلاق می باشند چراکه سنگ بنای یک زندگی موفق همراه با سعادت دنیوی و اخروی در جوانی نهاده می شود بنابراین خدمت سربازی با ویژگیهای خاص خود فرصت مناسبی برای آموزش و پرورش سربازان است که این امر مستلزم آماده سازی محتوایی مناسب و با توجه به ویژگیهای که مطرح شد می باشد در غیر این صورت سرمایه، فرصت و نیروی انسانی زیادی به هدر خواهد رفت.

بنابراین با توجه به پیچیدگی فرایند انتخاب و سازماندهی محتوا و از طرفی نقش اساسی و موثر محتوای مناسب در به ثمر نشاندن برنامه ها و فعالیتهای آموزشی و همچنین پیشگیری از اتلاف وقت و هزینه و نیروی انسانی، بررسی نقاط قوت و ضعف محتوای آموزشی با توجه به اصول مطروحه در تعلیم و تربیت از اهمیت و ضرورت ویژه ای برخوردار است. از آنجایی که خدمت مقدس سربازی فرصت خوبی برای آشنایی سربازان با معارف اسلامی و آداب زندگی از دیدگاه اسلامی می باشد. چنانچه با توجه به ویژگیهای سربازان و اصول مطروحه در برنامه ریزی درسی ما نتوانیم محتوای مناسب و مفید در اختیار آنان قرار دهیم. در واقع نخواهیم توانست اثرات مطلوب تربیتی بر شخصیت آنان داشته باشیم و در نتیجه هزینه های زیادی را اتلاف خواهیم نمود. بنابراین برای تدوین و آماده نمودن محتوای مناسب، بررسی علمی و اصولی محتوای کتب آموزش عقیدتی سیاسی و بویژه متون اخلاقی، ضروری می باشد.

۳-۱- اهداف پژوهش

۱- شناسایی نقاط قوت و ضعف کتاب خودسازی در ارتباط با تناسب آن با سطح تحصیل و

دانش یادگیرندگان

۲- شناسایی نقاط قوت و ضعف کتاب خودسازی در ارتباط با میزان تطابق آن با قانونمندیهای برنامه درسی.

۳- شناسایی میزان جذابیت محتوای کتاب خودسازی برای یادگیرندگان

۴- شناسایی میزان ارتباط محتوای کتاب خودسازی با واقعیت زندگی و محیط خدمت سربازی در ایران.

۵- ارائه راهکارهایی به منظور تهیه و تدوین متون آموزشی مطلوب و اثر گذار در زمینه اخلاقی، اسلامی، به کارکنان وظیفه بالاتر از دیپلم

۴-۱- سؤالیهای ویژه پژوهش

۱- آیا محتوای کتاب خودسازی با سطح تحصیلات یادگیرندگان تناسب دارد؟

۲- آیا محتوای کتاب خودسازی با واقعیت زندگی و محیط خدمت سربازی امروز ایران ارتباط دارد؟

۳- آیا محتوای کتاب خودسازی، یادگیرندگان را برای یادگیری بیشتر و مداوم بر می انگیزاند؟

۴- آیا حجم محتوای کتاب خودسازی نسبت به زمان مصوب جهت تدریس، متناسب می باشد؟

۵- آیا اندازه هر بخش از کتاب در ارتباط با کل کتاب از تعادل کافی برخوردار می باشد؟

۶- آیا بین محتوای بخشهای مختلف کتاب خودسازی همگرایی و ارتباط وجود دارد؟

۷- آیا بین محتوای کتاب با محتوای سایر دروس آموزش عقیدتی سیاسی ارتباط و وفاق کافی وجود

دارد؟

۸- آیا محتوای کتاب ارتباط کافی با دانش پیش تر کسب شده فراگیر در زمینه معارف اسلامی دارد؟